

N.A. BERDYAEV VE KOMÜNİZM

N.A. Berdyaev And Communism

Dr. Öğr. Üyesi. Nesrin ATASOY

Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sakarya/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8723-1607>

ÖZET

Nikolay Berdyaev'in felsefesinin en önemli konusu insanın özgürlüğüdür. "Özgürlüğün oğlu" olarak anılan filozofa göre hiçbir güç insanı tinsel özgürlüğünden mahrum bırakamaz. Özgürlüğün kökü Zorunluluk'un, Sezar'ın Krallığı'nda değil, Tin'in Krallığı'ndadır. Sezar hiç kimseye özgürlük vermek istemez. Yönetim biçimi ne olursa olsun devlette insan hiçbir zaman gerçekten özgür değildir. Özgürlük kolay bir şey değildir, aksine bir zorluk ve yükür. Başka bir deyişle: Özgürlük hak değil, yükümlülüktür.

Özgürlük her şeyden önce kişinin özgürlüğüdür. Kişi, devlet iktidarının da, toplum iktidarının da sınırdır. Ancak kişi, yalnızca Sezar'ın müdahale edemediği özgür yaratıcı tine sahip olduğu durumda var olur. Berdyaev için devlet her zaman Sezar'ın krallığıdır ve bu nedenle ister monarşi, ister demokrasi olsun, her zaman insanın insan üzerindeki zorlayıcı yönetimine dayanır. Devlet kişiye karşı kayıtsızdır. Devlet ve kişi arasındaki ebedi trajik çatışmanın nedeni budur. Ancak kişi devletten çok daha fazla değere sahiptir. Bu nedenle kişi sonsuzluğa aittir. Berdyaev tüm yönetim biçimlerini reddeder: monarşi, liberalizm, demokrasi, sosyalizm.

Berdyaev'in Rus Devrimi ve komünizme ilişkin görüşleri çok ilginç ve derindir. Ona göre Bolşevikler realist oldukları ve kitlelerin içgüdülerine uygun hareket ettikleri için kazanmışlardır. Bolşevizm, Rus halkının o zamanki tinsel ve dini çöküşüne karşılık gelir. Berdyaev için komünizm, Rusya'nın kaçınılmaz kaderi, Rus halkının kaderinde gelişiminde bir iç aşamadır. Tam da bu nedenle o yok edilemez, onun aşılması gerekir. Bu çalışmada, filozofun Rus Devrimi analizi, komünizme ve özellikle Rus Komünizmi'ne ilişkin görüşleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Komünizm, Rus Devrimi, Marksizm, Berdyaev

ABSTRACT

The most important issue of Nikolay Berdyaev's philosophy is human freedom. According to the philosopher who is mentioned as "Son of the freedom", power can't deprive people from their inner freedom. Stem of the freedom is not in Necessity, not in Caesar's Kingdom, is in Spirit's Kingdom. Ceasar did not want to emancipate anybody. Whatever the regime is, people are never truly free in the state. Freedom is not an easy thing, on the contrary it is a difficulty and burden. In other words: Freedom is not a right, it is obligation.

First of all, freedom is person's freedom. Person is a boundary of either the state in power and society in power. But person exists only when having a free creative spirit that Caesar cannot interfere with. For Berdyaev, the state is always Caesar's kingdom, and therefore it is always based on the coercive ruling of man over man, whether monarchy or democracy. State is unconcerned with person. This is why the eternal tragic conflict between the state and the person. However, the person is far more precious than state. Therefore the person is belong to eternity. Berdyaev rejects all regimes: monarchy, liberalism, democracy, socialism.

Berdyaev's opinions about the Russian revolution and communism is very interesting and deep. According to him, Bolshevics won because they were realists and acted upon their crew's instincts. Bolshevism corresponds to the spiritual and religious collapse of Russian people at that time. For Berdyaev, communism is the inevitable fate of Russia, an internal stage in its development of fate of the Russian people. It is precisely for this reason that it cannot be destroyed, it must be surmounted. In this study, the philosopher's analysis of the Russian Revolution, his opinions about communism and especially on Russian Communism are discussed.

Key Words: Communism, Russian Revolution, Marxism, Berdyaev

1. GİRİŞ

Nikolay Aleksandroviç Berdyaev, 6 Mart 1874 yılında aristokrat bir ailenin çocuğu olarak Kiev'de dünyaya gelir. Aile geleneğine bağlı olarak eğitimine askeri okulda başlar ve ardından Kiev Üniversitesi'ne girer. Orada Marksizm'i kabul eder. 1898'de Rusya'daki ilk büyük sosyal demokrat harekete katıldığı için tutuklanır. Bunun sonucunda üniversiteden atılır ve Vologod'a sürgüne gönderilir. Burada geleceğin büyük komünistleriyle tanışır ve bu onu Marksizmi eleştirmeye götüren bir deneyim olur.

Berdyaev Marksistlere katılır; ancak Marksist öğretiyi bütünüyle kabul etmez. Hiçbir zaman materyalist, Hegelci ya da pozitivist olmaz. "Marx'ın toplum analizinden derinden etkilenir. Ancak temel Marksist insan ve dünya görüşünü asla bütünüyle kabullenemez. Çünkü o, insanın bütün karmaşıklığı ve çelişkileri ile saf materyalist kavramlarla açıklanamayacağını bilir" (Sabant 1974:484). Hakikat ve iyiyi, sınıf mücadelesinden ve toplumsal çevreden bağımsız ideal değerler olarak kabul eder yani felsefe ve etiğin devrimci sınıf mücadelesine tabi olduklarını reddeder.

Berdyaev Marksizm'den ayrılır ve önce idealizme ardından daha emin adımlarla Ortodoks Hristiyanlığa yönelir. 1907 yılında Bulgakov'un çabalarıyla Moskova'da, Berdyaev'in girişimiyle St. Petersburg'ta, Tinsel Akademi profesörlerinin uğraşlarıyla Kiev'de Dini-Felsefi Dernek kurulur ve burası dini-felsefi düşüncenin ve tinsel arayışların merkezi olur. 1917 Devrimi'nden sonra Özgür Tinsel Kültür Akademisi'ni kurar. Rus Yazarlar Birliği'nin yönetiminde aktif rol alır, birliğin başkan yardımcısı olur (Berdyaev 1993:732). 1920'de Moskova Üniversitesi'ne profesör olarak atanır ve Marksizm'in eleştirisi üzerine dersler verir. 1922 yılında Sovyet Rusya'da dine karşı bir cephe oluşur ve Bolşevik iktidarın 'temizlik' çalışmaları başlar. Bunun sonucunda Berdyaev'le birlikte komünizme inanmalarının imkânsız olduğu düşünülen bir grup entelektüel ülkeden kovulur. Hepsi daha sonraları "filozoflar gemisi" olarak da anılacak bir gemiyle Berlin'e sürgün edilirler. Berdyaev, iki yıl Berlin'de kaldıktan sonra 1924'te Paris'e yerleşir ve hayatının sonuna kadar burada yaşar. Berdyaev, 23 Mart 1948 yılında son kitabını yazdığı sırada "evinde" ölür.

2. 19. YY. SONLARI VE 20. YY. BAŞLARINDA RUS DİN FELSEFESİ

19. yüzyılın sonlarından itibaren, uçsuz bucaksız Rus İmparatorluğu'nda gelecekte olacakların belirtilerini gösteren süreçler gelişir. Bunlar, Nikolay Berdyaev de dahil olmak üzere, o dönem Rus düşüncesinin en iyi zihinlerinin dikkatinden kaçmaz. Bu süreçler, hem o zamanki toplumsal gerçeklik, hem de genellikle göze çarpmayan, ancak kendi içlerinde belirleyici olan diğer birçok önkoşul tarafından oluşturulur. Bunların çoğu büyük ölçüde, Rus-Slav halk psikolojisinin derinlikleri tarafından belirlenirler. Rus entelijansiyasının 19. yüzyılın son çeyreğinde, en önemli sorusu "Ne yapmalı?" sorusudur. İnsanların ruhunda pek çok tutku kabarrır ve bunlar belli bir düşünce biçimi olarak, o zamanki toplumunun çeşitli katmanlarının ideolojik akımlarında ortaya çıkarlar.

19. yüzyılın başlarında, Rusya çoğunlukla eğitimsiz bir nüfusa ve ince bir aydınlar ve yöneticiler tabakasına sahip geniş, kırsal bir ülke görünümü arz eder. Berdyaev'in de belirttiği gibi, "Rus soylularının üst kültürel katmanı ile soyluların orta katmanı" arasında derin bir uçurum vardır (Berdyaev 2007b:21). Rus halkının aydınlardan oluşan küçük kesimi ile eğitimsiz olan büyük kesimi arasındaki bu fark, entelijansiyayı ülkenin ve özellikle de halkın kaderi hakkında düşünmeye sevk eder. Bu zeminde, o zamanın toplumunda Batıcılık ve Panslavizm şeklinde iki ana akım ortaya çıkar. P. Y. Chaadaev, A.S Khomyakov, K. Leontiev, B.N Chicherin, N.F Fedotov gibi birçok düşünür ortaya çıkar. "Bağımsız Rus düşüncesi esas olarak şu soruya odaklanır: Rusya'nın görevi nedir ve özellikle kendi yolunda o Batı mı, yoksa Doğu mudur?" (Berdyaev 2007b:22).

Panslavistler, Avrupa ulusları arasında Rusya'yı seçkin bir ulus olarak görürler. Hegel'in Alman halkına yüklediğini, onlar Rus Halkına yüklerler ve Moskova'yı Üçüncü Roma olarak görürler. Rasyonalist olduğu gerekçesiyle Batı düşüncesini reddederler. Onlara göre tinin bütünlüğünü sadece Ortodoksluk korur ve bu nedenle Ortodokslar özgürdür. Panslavistler o dönemde ortaya çıkan şahsi mülkiyet-kolektivizm düalizminin toplumcu kanadında yer alıyorlar. "Onlar," diye yazar Berdyaev, "Roma'nın mülkiyet hakkı kavramının kararlı muhalifleriydi." (Berdyaev 2007b:26) Mülkiyet onlar için kutsal, dokunulmaz ve mutlak değildir; mülkiyetin sahibi denilebilecek kişi sadece bir yönetici olarak görülür. Şahsi mülkiyet hakkına saygı duyan bir hayat tarzı, insanları böler. Panslavistler hayatın bütünlüğünü savunurlar, bu nedenle Batı kapitalizmini reddeder ve kapitalizmin çürümekte olduğuna inanırlar. Oswald Spengler'in daha sonra geliştirdiği şeyi, kültür ve medeniyet arasındaki farkı öngörürler. Ancak bu görüşten bağımsız olarak onlar "bireysel özgürlüğün, vicdan, düşünce, konuşma özgürlüğünün ateşli savunucuları ve halkın üstünlüğünün kabul eden bir çeşit demokratlardır" (Berdyaev 2007b:26).

Batıcılık'ın temsilcileri ise Batı'ya ilişkin idealize edilmiş kavramlarla yaşarlar. Batıcılar Batı medeniyetini, Rusya'nın ulaşmak için çabalaması gereken hedef olarak görür. Batıcılar devrimci programa ve ateizme yönelir. Esas olarak Saint-Simon ve Fourier'nin ütopyik sosyal fikirlerinden etkilenirler. Fransız sosyalizmi, Georges Sand'in edebiyatı aracılığıyla sunulur. Onlar, Berdyaev'in "yalnızca sosyo-politik ve

sosyo-sınıfsal değil, aynı zamanda metafizik, manevi ve ahlaki bir anlam" yüklediği şeye yani "burjuvazi" ye taparlar.

Berdyaev'e göre her iki kanat da totaliter bir görüşe sahiptir. Bu akımlar toplumsal hareketlerin ve ardından 1980'lerde Rus Marksizmi'nin çeşitli nüanslarına yol açar. Rus din felsefesi de bu atmosferde gelişir. Florovskiy'in dediği gibi: "Felsefi keşifler için belirli zamanlar ve süreler vardır. Fakat sadece zaman değil, ulus da belirli bir felsefenin ortaya çıkmasında etkin bir role sahiptir" (Florovskiy 1983:234). Rus din felsefesinin ana soruları, bir yüzyıl önceki Rus yazarların edebi eserlerinde ortaya konmuştur. Berdyaev'in gerek onlara ve gerekse de kendi felsefi düşüncesinde yer verdiği Dostoyevski'nin çalışmalarına bu kadar çok önem vermesi bir tesadüfün sonucu değildir. Rus din felsefesi, anarşizmi, materyalizmi ve Marksizm'i taşıyan akımlara bir yanıt ve bunların yeniden kritik edilmesi sayesinde hayat bulur. 20. yüzyılın başında neredeyse tüm büyük dini düşünürlerin bir Marksizm tutkusu yaşamış olması, farklı bir deyişle yollarının bir şekilde Marksizm'den geçmiş olması son derece ilginçtir. Sergey Bulgakov, Nikolay Berdyaev, Simon Frank, Struve bu konuda ilk akla gelen isimlerdir. Bu onların deyimiyle "çocukluk dönemlerine" ait ideolojik bir hastalıktır. 1890'ların sonuna doğru "Marksizm'den İdealizme"¹ akımı ortaya çıkar. "Bu metafiziğin dini kaynaklarına dönüşüdür" (Florovskiy 1983:484).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra devrimin toplumsal çalkantıları ve dehşeti Rus dini düşüncesini zirveye ulaştırır. Bununla birlikte, anavatanlarının gelecekteki kaderini öngören büyük düşünürler, yaşanacak olağanüstü değişimin kurbanı olurlar. Bunların en önde gelenleri, "parlak geleceğe" müdahale etmemek için Lenin'in emriyle gemiye bindirilip sürgüne gönderilirler. Başlarına gelenler, daha önce öngörülen şeylerin bir teyidi olur.

3. BERDYAEV VE MARKSİZM

1917 Devrimi her büyük devrim gibi ilkelerinde evrenseldir, enternasyonalin sembolizmi altında gerçekleşir, ama aynı zamanda derinden ulusaldır ve giderek daha da ulusallaşır. Komünizme ilişkin yargıya varmanın zorluğu onun yerel-evrensel özellikteki ikili karakterinden kaynaklanır. Berdyaev'e göre komünist devrim sadece Rusya'da gerçekleşebilirdi. Rus devrimi öyle bir karaktere sahiptir ki, çok özel koşullarda gerçekleşmiştir; o, ideolojik olarak determinizme karşıt, son derece dönüştürülmüş bir Marksizm'e tekabül eder. Marksistler o dönemde Rusya'nın işçi sınıfından yoksun olması sebebiyle Rusya'da sosyalist bir devrimin söz konusu olamayacağı fikrini savunurlar. Eğer bütün sosyal süreci gerçekten ekonomi belirliyorsa, ekonomik yönden geri kalmış Rusya'da kapitalist endüstrinin gelişmesi beklenmeli ve proleter değil sadece burjuva devrimi mümkün beklenmeliydi. Bu sosyalist determinizmin sesiydi. Ancak Rus devrimi, her şeyin ekonomi tarafından belirlenmediğini kanıtlayan bir rol oynadı ve Sovyet Rusya'da yeni Marksist-Leninist bir felsefenin ortaya çıkmasını sağladı. O, kendini Marksist saymayı sürdürmekle birlikte proleter devrimler çağının Marksist felsefesi olduğunu iddia ediyordu. (Berdyaev 2007b:196).

Berdyaev, sosyalizmde insanın tüm hayatının ekonomi tarafından belirlendiğine dikkat çeker. Sadece toplumun strüktürü değil, bütün ideoloji, bütün tinsel kültür, din, felsefe, ahlak, sanat ekonomiye bağlıdır. Ekonomi temel, ideoloji üst-yapıdır. İnsanda düşünen ve yaratan kendisi değil, mensup olduğu sosyal sınıftır. Berdyaev Marx'ın kapitalist toplumdaki pek çok ilkeyi ortaya çıkardığını kabul eder ancak ona göre Marx'ın hatası, özel olanı evrenselleştirmesidir (Berdyaev 2007b:145). O, Marksizm'deki evrenselleştirme arayışı nedeniyle, ekonomik materyalizmle çelişen özellikle önemli bir yöne işaret ederek şunları söyler: "kurtuluş doktrini, proletaryanın mesihi (messianic) görevi, insanın ekonomiye bağımlı olmayacağı yaklaşmakta olan mükemmel toplum doktrini...Marksizm'in kalbi ekonomik determinizmde değil mükemmel toplum doktrininde saklıdır" (Berdyaev 2007b:146). Berdyaev'e göre bu bir açıdan Yahudilik'teki kurtuluş doktrini ve mesihi (messianic) inanışlara benzemektedir. Proletaryaya tamamen mesihi (messianic) nitelikler atfedilir: o, Tanrı'nın seçilmiş halkı, yeni İsrail'dir, insanlığı kurtarmalı ve Tanrı'nın Krallığı'nı yeryüzünde kurmalıdır. Bu, "sekülerleştirilmiş eski Yahudi mesih bilinci"nden başka bir şey değildir. (Berdyaev 2003c:590). Berdyaev proletarya için belirlenen hedeflerin sadece maddi değil, tinsel, ideal olduğuna dikkat çeker ve şöyle der: "Sosyalizm tinin bir fenomenidir. O, sondan bir önceki değil, son şeyler hakkında konuşmak ister. Yeni bir din olmak, insanın dini sorularına yanıt vermek ister" (Berdyaev 2005a:503).

¹ Bu dönemde Rusya'da İdealizme özel bir anlam yüklenir: "Marksizmden İdealizme" derken İdealizmden anladığımız, materyalizme zıt olan dindi. Rusya'da materyalizm, dinsizlik ya da din-karşıtlığı, dar anlamda ateizm demektir" (Masaryk, 1955:527)

Berdyaev sosyalizmin hiçbir şekilde kapitalizmin yerini almaya gelmediğini düşünür. Tam tersine o sosyalizmi kapitalizmle aynı zeminde görür. O, sosyalizmin, kapitalizmin değil Hristiyanlığın yerini almaya çalıştığını iddia eder. Sosyalizm, mesihçi pathosla doludur ve insanlığın tüm felaketlerden ve ıstıraplardan kurtuluşunun müjdesini getirdiğini bildirir. “Sosyalizm Yahudi temelinde ortaya çıkar. Bu, kadim Yahudi milenyumculuğunun (chiliasm)² sükülarize edilmiş bir biçimidir, maddi, dünyevi krallığın ve İsrail’in dünyevi mutluluğunun umududur”..... “Marx, Yahudi halkının reddettiği İsa Mesih’in düşmanı olan gelecekteki mesih’in gelişine olan inancını korumuştur. Ama onun seçtiği Tanrı'nın halkı, mesihî halk, proletaryadır. Marksist sosyalizm, Hristiyanlığın antitezi olacak şekilde inşa edilmiştir (Berdyaev 2005a:503-504). Sosyalizm bu nedenle tüketim içgüdülerine, insanın metalaşmasına, ekonominin gayri insanileştirmesine karşı savaşmayı üstlenmiştir. “O, Hristiyanlığın başaramadığını başarmak ister”. Ancak Berdyaev sosyalist-Marksizm’in ulaşmak istediği hedeflerin artık materyalizmle bağdaşmayan tinsel hedefler olduğunu belirtir ve burada diyalektiğin olmasını imkansız görür. Çünkü Berdyaev'e göre diyalektik, yalnızca tinde mevcuttur. Ona göre diyalektik materyalizm “saçma bir kombinasyon/terkip”tir.

Bir insanın bir başka insanı, bir sınıfın bir başka sınıfı sömürmesi Marksizm için ilk günahdır. Marksizm’de zorunluluk alanından özgürlük alanına geçiş, ilk günaha karşı bir zaferdir. Onda “sömürü” kavramı ekonomik değil ahlaki bir kavramdır. (Berdyaev 2006b:95) Asıl mesele ekonomik olan değil, ahlaki olandır, yani tinsel olandır: “insan kendi türünün sömürsünden nasıl kurtulur?”. Burada Berdyaev şunu belirtir: “Marx ekonomik ve etik kategorileri açıkça karıştırmıştır... Sınıf mücadelesi doktrininin tamamı aksiyolojik bir karaktere sahiptir. "Burjuvazi" ile "proletarya" arasındaki fark, iyi ile kötü, adaletsizlik ile adalet arasındaki farktır... Marx, proletarya hakkında gerçek bir mit yaratmıştır. Proletaryanın misyonu bir inanç konusudur. Marksizm sadece bir bilim ve politika değil, aynı zamanda bir inançtır, bir dindir. Gücü de buna dayanır” (Berdyaev 2007b:83).

Berdyaev’e göre Marksizm’in ateşli bir şekilde savunduğu eşitlik fikri de metafiziksel olarak boş bir fikirdir. Ona göre sosyal adalet, eşitliğe değil, her kişinin onuruna dayanmalıdır. Eşitlik, yüce ve güzelin sadece aşağı ve çirkin olandan değil sıradan ve gri olandan ayırt edilememesine sebep olur. Ona göre eşitlik ve özgürlük birbiriyle savaşan kavramlardır. Eşitliğin olduğu yerde özgürlük, özgürlüğün olduğu yerde eşitlik yara alır. O sebepten özgürlük, kabiliyet ve yetenekleri eşitleyemediği gibi bireylerin dehalarını da eşitleyemez. Aksine: dahi, deha ve yeteneğini, tam da özgürlük koşullarında ortaya koyabilir. Şu da var ki hiçbir özgürlük dahi ve yetenekli olmayana yetenek ve deha veremez. Dolayısıyla, zor ve baskı gibi yöntemlerle doğadan ve toplumdan gelen eşitsizlikler ortadan kaldırılamaz (Pasi 2001:113). Aynı zamanda “eşitsizlik, insan kişisinin ebediyette biricik, tekrarlanamaz kaderinin dini savunusudur” (Berdyaev 2003a:53). Berdyaev, insan hayatının kolaylaştırılması ve iyileştirilmesi gerektiğine karşı çıkmaz. Tam tersine, bunların yapılması gerektiğini belirtir, çünkü insan hayatındaki bu “kolaylaştırma ve iyileştirme, sevginin emridir” (Berdyaev 2003a:53). Ancak ona göre Tanrısal dünya düzeninin ilksel temellerine isyan etmemeliyiz, onları yıkmamalıyız, hayatın tanrısal anlamına kendi sınırlı ve keyfi anlayışımızla karşı koymamalıyız. O, her kozmik düzenin temeli, insan kişisinin varlığının savunusu ve dünyadaki her tür yaratıcı devinimin kaynağı olarak eşitsizliği görür... “Her yaratıcı devinim eşitsizliğin ortaya çıkışıdır, niteliksiz kitlenin niteliklerinin vurgulanması, yükseltilmesidir. Şüphe yok ki mutlak eşitlik varlığı, açılmamış halde, kayıtsız ve hiçlikte bırakırdı. Bu açıdan mutlak eşitliği istemek, başlangıçtaki kaotik ve karanlık duruma yani hiçliğe dönmeyi istemektir” (Berdyaev 2003a:53). O, devrimcilerin eşitlik talebinin kaynağını, daha iyi bir hayata götüren yoldaki acıları çekmek istememelerinde görür ve bununla ilgili şunları söyler: “Tam da bu en korkunç reaksiyon, tüm yaratıcı dünya sürecinin reddidir. Devrimin pathosu, irticadır/gericidir. Kaotik karanlığın derinliğinden gelen zorunlu eşitlik isteği, ışığın karanlıkta yaratıcı doğuşundan oluşan kozmik hiyerarşik düzenin yıkılmasına teşebbüstür; eşitsizlikte doğan, hiyerarşik bir basamak olarak insanın yok edilme çabasıdır. Bu, insanın kozmik düzendeki özel yerini ortadan kaldırmaya dönük bir teşebbüsüdür. Çünkü bu yere korkunç eşitsizlik ve ayrılıklarla ulaşılır. .... Eşitliğin pathosu yabancı varlığı kıskanmaktır, komşuya bakmadan kendi varlığını yükseltememektir. Oysa eşitsizlik başkasına bağlı olmadan herkesteki varlığı onaylamaktır” (Berdyaev 2003a:54). Genelde eşitliğin ardında - özellikle o zorla, baskıcı araçlarla oluşturulmaya çalışıldığında- kıskançlık, kötülük ve nefret saklıdır. (“Neden o, neden ben değil?”) Özgürlük ve eşitlik Berdyaev’e göre bağdaşmaz çünkü eşitlik, özgürlüğe bir saldırıdır.

² Chiliasm ya da millenarianism- binyılcılık, İsa Mesih’in ikinci gelişi ve bin yıllık krallığın kuruluşu ile ilgili dini-ütopik öğretiler. Binyılcıların inancına göre bu krallık dünyada kurulacaktır, onun dışında değil. Bu öğreti acı çekenlerin, acı ve kederlerinden kurtulacağına, gelecekteki adil topluma olan umudun ifadesidir (Berdyaev 2005:585).

4. RUS DEVRİMİ'NİN YAPISI

Peki Marksizm'in Rusya'da zemin bulmasının ve bu kadar iyi karşılanmasının nedeni nedir? Berdyaev'e göre burada, mesihçi Marksizm fikri büyük bir rol oynar. Mesihçilik, Rus düşüncesinde, Rus ulusal bilincinde derin köklere sahiptir.³ Ütopyacılıktan kaçınmak için sosyalizm kendine "bilimsel" etiketini yapıştırmıştır. Böylece o bir inanç nesnesi haline gelmiştir. Sosyalistler, sosyalizmin gerçekten "bilimsel" olduğuna inanırlar. Bu "bilim"e göre, yalnızca proletarya, fabrika aracılığıyla kapitalizmden yeni bir insan doğurabilir (Berdyaev 2007b:85). O, özgürlüğün değil acımasız gerekliliğin çocuğudur. Kapitalist kötünün diyalektiği iyiyi doğurmalı. İnsanın yabancılaşmış ve metaya dönüştürülmüş halde bulunduğu karanlık, aydınlığı yaratmalı. Berdyaev bunu aşırı anti-personalizm olarak yorumlar (Berdyaev 2006b:100).

Berdyaev, Rusya'da sadece komünist bir devrimin gerçekleşmesinin mümkün olduğunu düşünür ve Batılı insan için Rus komünizminin, Asya komünizmi olduğunu belirtir. (Berdyaev 2007b:94). Ona göre Devrimin başarısına katkıda bulunan tam da Rus halkının mesih beklentisidir. "Rus mesihçiliği" der Berdyaev, "Yahudi mesihçiliğine benzer."(Berdyaev 2007b:94). Bir doktrin olarak Marksizm, Rusya'da çeşitli akımlara bölünmüştür. Bununla birlikte, Rus Devrimi'nde, her zaman materyalist inancı savunmak isteyen, ancak güçlü idealist unsurları da barındıran ortodoks, "Ruslaştırılmış Marksizm kazanır". Bu da bütünsel ve kitlelerin içgüdülerine tekabül eden bir fikrin insan yaşamı üzerindeki gücünün ne kadar büyük olduğunu gösterir: "Rusya'daki komünist devrim, totaliter Marksizm adına, proletaryanın dini olarak gerçekleşti..." (Berdyaev 2007b:88). O ayrıca Rus tarihsel sürece özgü -"Marksizmin Ruslaşması ve Oryantalizasyonu" olan- Rus Bolşevizmiyle de birleşti (Berdyaev 2007b:89).

Berdyaev, daha devrimden önce, meydana gelen farklılaşmaları görür. Ona göre sosyal fikir teolojinin yerini almaya başlamıştır. "Sosyolojizm (toplumculuk) ve individüalizm (bireycilik) birbiriyle derinden bağlantılıdır. Onlar dünyanın aynı bölümünün iki yüzüdür... Sosyolojizm, bireyci bölünmüşlükten oluşan sahte ve yabancılaşmış bir topluluktur... Marksizmin nihai toplumculuğu, aşırı bireyciliğin tezahürlerinden yalnızca biridir" (Berdyaev 2004:268). Berdyaev sosyalizmde yabancılaşmayı, aşırı sosyalizmin bir sonucu olarak görür. Sosyalizmde komünyon (cemaat) yaratma girişimi imkansızdır, çünkü böyle bir komünyon mekanik ve yüzeysel olacaktır. O dış değerlere dayanır ve bu nedenle insanı kendisine karşı yabancılaştırır. "Son derece insani olanda ve son derece insani ilişkilerde tecrit edilmiş insan, iletişimin sınırlarını bilmez" (Berdyaev 2004:270). Berdyaev'e göre kapitalizmin sebep olduğu yabancılaşmaya karşı bir çare olarak sunulan Marksizm, bizzat yabancılaşmanın baş müsebbibi haline gelmiştir. Çünkü sosyalist ilişkiler her şeyden önce mekaniktir, yapaydır. Bu yüzden "insan, kişiliksizleştirilmiş bir vida" haline gelmektedir.

5. LENİN'İN BÜYÜK ROLÜ

Devrimin başarılı olmasının bir diğer nedeni Lenin gibi yeni bir devrimci tipinin yaratılabilmiş olmasıdır. Berdyaev eserlerinde ona sıklıkla yer verir ve Lenin'in şahsında o günkü komünist-devrimcinin gerçek bir somutlaşmasını görür. Lenin bir idealisttir ve bu nedenle bu fikre körü körüne, fanatik bir şekilde inanır. Ona göre fikri anlamak ne kadar kolaysa, onu gerçekleştirmek de o kadar kolaydır. (Berdyaev 2007b:164). Lenin'in rolü, bireyin tarihsel olaylardaki rolünün dikkate değer bir kanıtıdır. Berdyaev Lenin'in devrimin önderi olmayı ve hazırladığı planı gerçekleştirmeyi başarmasının nedenini, onun tipik bir Rus aydını olmamasında görür. "Onda" der Berdyaev "Rus bağınaz /tutucu aydın çizgileri, Rus devletini kurmuş ve geliştirmiş olan ruhun çizgileriyle birleşir. O, Chernishevski, Nechaev, Tkachov, Jelyabov'un çizgileriyle Büyük Petro gibi çarların ve despot devlet adamlarının çizgilerini birleştirir. Varlığının orijinalitesi buradan kaynaklanır" (Berdyaev 2007b:163). Devrimci maksimalist bir devlet adamı olan Lenin, pratik politikada, devrim fikrinin aşırı maksimalizmini, totaliter devrim görüşünü mücadele araçlarında esneklik ve oportünizmle birleştirir. Berdyaev'e göre sadece böyle insanlar başarıya ulaşır ve zafer kazanır. "O, dolaysızlığı, dürüstlüğü ve nihilist çileciliği neredeyse kurnazlıkla birleştirir. Lenin'de, kendisinin tahammül edemediği devrimci bohemin izi bile yoktur. Bu anlamda, sol kanadın liderleri Menşevikler, Troçki ya da Martov gibi insanlara zıttır" (Berdyaev 2007b:163).

1918'de Rusya kaos ve anarşi tehdidi altındayken Lenin Rus halkını ve komünistleri disipline sokmak için konuşmalarında olağanüstü çaba gösterir. "Temel şeylere, çalışmaya, disipline, sorumluluğa, öğrenmeye,

³ Mesih fikri Yahudiler'den sonra en çok Rus halkına yakındır. Bu fikir komünizme kadar bütün Rus tarihi boyunca varlığını sürdürür. Rus mesih bilincinin oluşmasında Keşiş Philotheus'un Üçüncü Roma olarak Moskova fikri çok büyük önem taşır. Philotheus'a göre İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden sonra Bizans (İkinci Roma) kendi tarihsel misyonu olan Ortodoks geleneğin koruyuculuğunu Rusya'ya bırakmıştır. Böylece Rusya'nın misyonu gerçek Hristiyanlığın, Ortodoksluğun taşıyıcısı ve koruyucusu olmaktadır (Berdyaev 2007:245).

yapıcı olmaya çağrıda bulunur; devrimci ifadeleri yıkar, anarşik eğilimleri ifşa eder. Rusya bir uçurumun kenarındayken halkı sözleriyle büyüler.” Böylece Rusya’nın kaotik parçalanmasını/dağılmasını durdurmayı başarır. Bunu despotik bir şekilde yapar (Berdyaev 2007b:163).

Lenin, Rus devriminin özgün-ulusal karakterinde ısrar eder. Rus devriminin Marksist teorisyenlerin onu tasavvur ettikleri gibi gerçekleşmeyeceğini iddia eder. Bu şekilde Marksizm’de sürekli bir düzeltme yapar. O, Rus devriminin teorisini ve pratiğini kurar ve onu gerçekleştirir. Lenin Menşevikleri Marksizm’i bilimsel açıdan takip etmek ve onun prensiplerini soyut şekilde Rus zemine taşımakla suçlar. O, Plehanov gibi Marksizm’in değil, devrimin teorisyendir ve yazdığı her şey, bu teorinin geliştirilmesi ve devrimin pratiğe aktarılmasından ibarettir. Hiçbir zaman dört başı mamur bir program geliştirmez, ilgilendiği tek bir tema vardır: iktidarı ele geçirmek ve bu amaca ulaşmak için güç toplamak. Başarısının sebebi Berdyaev’e göre tam da budur. Çünkü sadece Lenin devrimden çok önce, devrimin akabinde, iktidarı ele geçirdikten sonra onu nasıl organize edeceğini düşünmüştür. “Lenin anarşist değil emperyalisttir. Onun tüm düşüncesi emperyalist ve despotiktir” (Berdyaev 2007b:165).

Lenin mücadelede bütünlük ve istikrar için çalışır ve tek bir dogmatik din olmadan, ortodoksluk olmadan mücadelenin mümkün olmadığını bilir. Lenin’deki temel motif budur ve o devrimin amaçlarına ulaşmak için her tür mücadele aracına izin verir. Bununla ilgili Berdyaev şunları yazar: “Onun için devrimin amaçlarına hizmet eden her şey iyi, devrime engel olan her şey kötüdür.... Maksimalist devrimci fikir tarafından ele geçirilmiş biri olarak sonunda iyi ve kötü arasındaki farkı ayırt etme yeteneğini kaybetmiş; yalanlara, şiddete, zulme izin vererek yaşayan insanlarla doğrudan ilişkisini yitirmiştir” (Berdyaev 2007:166).

Lenin sürekli olarak, mücadele için gerekli devrimci enerjiyi odaklayacak bütüncül bir dünya görüşü için çalışır ve bu bütüncül sistemden tek bir tuğlanın çıkarılmasına ya da yerinin değiştirilmesine izin vermez. Her şeyin bütünüyle kabul edilmesinde ısrar eder. (Berdyaev 2007b:165) Berdyaev’e göre Lenin tam da hayatı boyunca bütüncül, totaliter bir dünya görüşünü öğütlediği ve savunduğu ve bu bütüncüllüğün hiçbir şekilde ihlal edilmesine izin vermediği için iliklerine kadar devrimcidir. O, kendini Marksist sayan, sosyal devrime hizmet etmek isteyen herkesten, bilgi, madde, diyalektik vb. ile ilgili ortodoksal, totaliter dünya görüşüne karşılık gelen yani devrimci fikirler/görüşler talep eder. “Eğer diyalektik materyalist değilseniz, eğer saf felsefi, epistemik konularda Mach’ı⁴ tercih ederseniz, siz bütüncül, totaliter devrimciliğe ihanet etmiş olursunuz ve bu ihraç edilmenizi gerektirir” (Berdyaev 2007b:166).

Lenin için Marksizm her şeyden önce proletaryanın diktatörlüğünü geliştiren bir doktrindir. Menşevikler’e göre ise proletaryanın diktatörlüğünün bir tarım ülkesinde gerçekleşmesi imkansızdır. Menşevikler demokrasiden yana iken ve çoğunluğa dayanmak isterken Lenin demokrasiye inanmaz ve seçilmiş azınlık prensibini onaylar. Devrim ve iktidarın ele geçirilmesini planlarken, işçi kitlelerinin bilinçlerinin gelişimi ve ekonomik süreç üzerinde hiç durmaz. “Diktatörlük onun bütüncül dünya görüşünden kaynaklanır hatta o dünya görüşünü diktatörlük fikriyle uyum içinde inşa eder. Diyalektik materyalizmin düşünce üzerindeki diktatörlüğünde ısrar ederek felsefede bile diktatörlüğü onaylar” (Berdyaev 2007b:167).

Lenin’in sıra dışı bir tutarlılıkla ulaşmaya çalıştığı amacı, güçlü bir parti kurmaktır. Bu parti bütüncül bir devrimci-Marksist dünya görüşüne dayanmalı, çok iyi organize olmuş, çok disiplinli bir azınlıktan oluşmalı, içinde hiçbir değişikliğin yapılamayacağı bir doktrine sahip olmalıdır. Bu partinin amacı tüm hayatı kuşatacak diktatörlüğü hazırlamaktır... “Lenin tarafından uzun yıllar boyunca oluşturulan Bolşevik Parti, bütün Rusya’nın gelecekteki organizasyonu için model olmalıdır. Sonuçta Rusya gerçekten de Bolşevik Parti’nin modeline göre organize olur. Bütün Rusya, bütün Rus halkı sadece Komünist Parti’nin diktatörlüğüne, onun merkezi organına değil, düşüncesinde de, vicdanında da komünist diktatörün diktatörlüğüne boyun eğer. Komünist Parti’nin görevi, halkı rejimin istediği şekilde yetiştirmektir. Bir Sovyet vatandaşının hayatı “partinin değişen taktiklerine uyma kabiliyeti”ne dayanır. Parti halkı istediği yola sevk etmek için iki yönteme başvurur: ödül ve terör. Nitekim Lenin “Bir prensip olarak terörü hiçbir zaman inkar etmedik” demiştir (Moor 1950:71).

⁴ Lenin, Ernst Mach’ın öğeler kavramını kullanarak materyalizmi arka kapıdan içeri aldığı ve teoriye daha nesnel bir karakter katmak istediğini, ama öğeler zihinsel birer varlık olarak duyular olduğu için felsefesinin idealizmden kurtulamadığını söyler. Hatta Mach’ın felsefesi, Lenin’e göre, yeni terimlerle ifade edilmiş bir çeşit Berkeleyci idealizmdir. Mach’ın bundan kurtulmak için gösterdiği çaba, teorisini Berkeley’inkine göre daha tutarsız hale getirir (Lenin 1993:28).

Lenin parti içinde özgürlüğü reddeder ve bu özgürlüğü reddediş tüm Rusya'ya aktarılır. “Lenin’in hazırladığı dünya görüşü diktatörlüğü tam olarak budur. Lenin kendinde iki geleneği birleştirdiği için başarır: en maksimalist akımları ile Rus devrimci entelijansiya geleneği ile en despotik tezahürleri ile tarihsel Rus iktidarı geleneği” (Berdyaev 2007b:168). Esas meselelerinin iktidar olması nedeniyle Lenin ve takipçileri diğer tüm devrimcilerden ayrılır. Onlar yönetim anlayışı bakımından eski Rus devletine çok benzeyen bir polis devleti yaratır (Berdyaev 2007b:168).

Rusya'daki yeni insan tipi, Berdyaev'e göre, kökleri Rus emperyalizmi zamanına kadar uzanan tipik bir Rus fenomeni olan Bolşevizm koşullarında yaratılmıştır. “Bolşevikler” der Berdyaev “eski Rus devletine benzer bir tarzda ‘bir polis devleti yarattılar’”. Bu psikolojik ve sosyal arka plana karşı, Lenin belirleyici bir rol oynar. O mutlak gerçeğe inanır. Mutlak gerçeğe izin veren bir bilgi teorisinin materyalizm temelinde inşa edilemeyeceği gerçeği onu rahatsız etmez. “Naif felsefesi, onun devrimci iradesi üzerine inşa edildi. Felsefesinin temel mantığı, ‘totaliter Marksizm, diyalektik materyalizm mutlak hakikattir’” inancından oluşur. Bu mutlak gerçek, devrimin ve diktatörlüğün örgütlenmesinin bir aracıdır. Ancak hayatın doluluğunu -yalnızca politika ve ekonomiyi değil, düşünce ve bilinci ve tüm yaratıcı kültürü- kapsayan totaliter bir doktrine dayanan bir doktrin ancak inançla kabul edilebilir (Berdyaev 2007b:100).

Berdyaev, devrimci sürecin trajik çıkışının kaynağını en çok Rus entelijansiyanın bağrında bulur. Ona göre Rus entelijansiyanın bütün tarihi komünizmi hazırlar: “Komünizme o bilinen çizgiler girer: sosyal adalet ve eşitlik, yüksek insan tipi olarak emekçilerin tanınması, kapitalizm ve burjuvaziye karşı nefret, hayata yönelik bütüncül bir bakış açısı ve bütüncül bir tavır, kültürlü elite karşı şüpheli ve düşmanca bir tutum, tinin ve tinsel değerlerin inkarı, maddeye neredeyse teolojik bir karakter vermek” (Berdyaev 2007b:170). Berdyaev bunların tümünün Rus devrimci entelijansiyanın özellikleri olduğuna dikkat çeker. Bolşevizm'e katılmamış olan eski entelijansiyadan kalanların o karşı çıktıkları şeylerde kendi çizgilerini, kendi özelliklerini görmemelerini tarihi bir sapma (tarihin esas yön ve hareketinden sapması) ve “duygusal bir tepki sonucu hafızanın kaybedilmesi” olarak tanımlar (Berdyaev 2007b:170). Eski devrimci entelijansiya iktidarı kazandığında ne olacağını düşünmemiştir. Kendini güçsüz ve baskılanmış hissetmeye alışmıştır, güç ve baskının kendisinden başka, kendisine tamamen yabancı başka bir yerden doğduğunu varsamış olsa bu fenomenler bizzat onun kendisinden doğmuştur. Berdyaev'e göre Rus entelijansiyanın gelişiminin, devrimin zaferinden sonraki dönüşümünün nihai sonucundaki paradoks budur. Entelijansiyanın bir kısmı komünist olup yeni koşulların psikolojisine uyum sağlarken diğer kısım, kendi geçmişini unutarak, sosyalist devrimi kabul etmez.

Devrimden önceki savaş döneminde yeni bir ruhsal tip oluşur. Bu hayatın askeri yöntemlerle organize edilmesini tolere eden ve güce tapan bir tiptir. Berdyaev onu şöyle tasvir eder: “Rusya’da yeni bir insan tipi, yüzlerde yeni bir ifade ortaya çıkar. Bu tipteki insanların duruşları, yürüyüşleri, jestleri eski entelektüellerden farklıdır. ...Yeni komünist tipteki güç ve iktidar motifleri, adalet-severlik ve merhametliliğin yerine geçer. Bu tipte zalimliğe geçen bir sertlik/katılık oluşur” (Berdyaev 2007b:168). Bu tip, Lenin’in planı için çok uygundur. Komünist partinin kurulması için materyale dönüşen bu tip giderek tüm ülkeye hükmetmeye başlar. Bu yeni tip, savaş disiplininin geçmiş ve parti disiplini kabul eden işçi-köylü sınıfından şekillenir. Berdyaev bu, aşağıdan gelen yeni insanların Rus kültür geleneklerine yabancı, babaları, dedeleri cahil olan, her tür kültürden yoksun ve sadece inançla yaşayan insanlar olduğuna dikkat çeker. Bu insanların eski kültürün insanlarına besledikleri düşmanlık, zafer kazandıkları anda intikam duygusuna dönüşür. Psikolojik açıdan bu pek çok şeyi açıklar. “Geçmişte halk, emekçilerin baskısına ve sömürüsüne dayanan sosyal düzenin adaletsizliğini hisseder ancak uysal bir şekilde ve tevekkülle taşır acılı kaderini. Artık sabretmek istemediği bir zaman gelir ve halkın tüm ruhu tersine dönüşür” (Berdyaev 2007b:168). Bu tipik bir süreçtir. Uysallık ve tevekkül, gaddarlık ve hiddete dönüşebilir. Nitekim halk bir aşırı uçtan - aşırı devletçilik (emperyalizm) kutbu- diğer uca -anarşiye (devrim) gitmiştir. Berdyaev, bu koşulların her ikisini de Hıristiyanlığa düşman ve dünyanın parçalanmasının ve ayrılmasının bir ifadesi olarak tanımlar. “Dönüşüm o kadar büyüktü ki” diye yazar Berdyaev, “irrasyonel inançlarla yaşayan ve irrasyonel kadere boyun eğen halk, birdenbire bütün hayatını rasyonelleştirmek için adeta delirmiş gibiydi. En küçük bir irrasyonellik kalıntısı olmaksızın mümkün olan rasyonelizasyona inandı, Tanrı yerine makineye inandı. Yeryüzünün egemenliği altında yaşayan Rus halkı, tellürik bir dönemden teknik bir döneme geçmişti. Makinenin her şeye gücü yettiğine inandığında, eski içgüdüyle ona bir totem gibi davranmaya başlamıştı” (Berdyaev 2007b:172).

Güç istenci bir noktada kendi kendine yeterli hale gelir ve onun için bir araç olarak değil, bir amaç olarak savaşırlar. Komünizm toplumu aşırı rasyonelizme götürür, uygarlığın gücünü kullanır ve o zaman insan

yaşamı organik olmaktan çıkar. Organize olur, en küçük ayrıntısına kadar mekanize olur. O halde, "teknik ilerlemenin diyalektiği, insanın bir yaratısı olarak makinenin insana karşı çıkmasında, tin tarafından yaratılan makinenin tini köleleştirmesinde yatmaktadır" (Berdyayev 2003a:251) . Bu şekilde o tüm nesillerin zihinlerini köleleştirir. "Güç ve yaşama örgütlü bir şekilde hakim olma istencinin en yüksek gerilimine ulaştığı bir zaman gelir. Ondan sonra kültür biter ve medeniyet başlar... Medeniyet çağında gerçek "yaşam" mahkemesinde tinsel kültür bir yanılsama, henüz özgürleşmemiş, bağımlı bilincin kendini aldatması, sosyal düzensizliğin hayali bir meyvesi olarak kabul edilir... Ekonomik materyalizm medeniyet çağının tipik ve karakteristik felsefesidir... Ekonomizm kaçınılmaz olarak medeniyeti yönetir. Medeniyet, doğası gereği tekniktir. Medeniyette her ideoloji, her tinsel kültür sadece bir üst yapıdır, bir yanılsamadır ama gerçek değildir... Medeniyet, kültürün aksine, temelde dini değildir. Onda "aydınlanma"nın akıllı galip gelir, ama teorik değil, pragmatik akıllı... Medeniyette -hem kapitalizmde hem de sosyalizmde- kolektif emek bireysel yaratıcılığın yerini alır. Medeniyet kişisizleştirir" (Berdyayev 2003b:257-258).

Berdyayev'e göre devrimin trajedisi, insanın trajedisidir. Toplumdaki çatlak, önce insan ruhunda oluşan çatlaktır. Hem bireyi hem de toplumu sonuna kadar rasyonalize etmeye çalışmak irrasyonalizme yani aşırılıkların yaklaşmasına ve çakışmasına yol açar. Bu nedenle Berdyayev'in devrimin derin anlamını felsefe düzlemine getirmesi tesadüf değildir ki ona göre felsefe teoloji olmadan din olmadan mümkün değildir. Çünkü ona göre felsefe, dini önkoşullar olmadan çaresizdir. Tarih felsefesi her zaman bir anlamda tarihin teolojisidir ve her zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak dini bir temele sahiptir. Tarih felsefesi "olumlu ya da olumsuz anlamda her zaman dinseldir" (Berdyayev 2007d:596). Bu tezi doğrulamak için Berdyayev, büyük antropolog, insan ruhunun büyük uzmanı dediği Dostoyevski'nin sosyalizmin felsefi önkoşulları hakkındaki önemli sözlerini aktarır. Dostoyevski'ye göre, "Sosyalizm yalnızca bir işçiler sorunu ya da dördüncü sınıf dedikleri insanların sorunu değildir. O daha çok ateizmin bir sorundur, ateizmin modern enkarnasyonu sorunu, Babil Kulesi'nin Tanrı olmadan inşa edilmesi sorunu: yeryüzünden gökyüzüne/cennete ulaşmak için değil, gökyüzünü/cenneti yeryüzüne indirmek için" (Berdyayev 2007a:20).

Berdyayev, Rus komünizmi ile Hristiyanlık, devrim ile Kilise arasında ilginç bir bağlantı kurar. Hristiyanlık için devrim günahtır çünkü şiddet doludur. Hristiyanlık doğası gereği tarihseldir, çünkü o, tarihte Tanrı'nın açığa çıkmasıdır. Ancak Hristiyanlığın doluluğu tarihin de ötesine geçer. Hristiyanlık tarihe tamamen sığamaz, onun tarafından şartlandırılmaz. Bu nedenle tarihin de bir sonu olmalı ve Mesih'in henüz gerçekleşmemiş adaleti için bu dünyanın yargı zamanı gelmelidir. Berdyayev, devrimi tarihin bir küçük kıyameti, tarihin bir iç mahkemesi olarak görür. "Devrim ölüme benzer. Günahın kaçınılmaz sonucu olan ölümden geçiştir. Nasıl ki tarihin sonu gelecek ve nasıl ki dünya yeniden dirilmek için ölümden geçecekse, tarihin ve insanın bireysel hayatında yeni bir hayata doğmak için periyodik olarak son ve ölüm yaşanır. Devrim günahtır ancak aynı zamanda tarihin bir dersidir, tarihsel varoluşun kaçınılmaz yazgısıdır" (Berdyayev 2007b:179). Devrimde adaletsizlik, haksızlık yaratan kötü güçler yargılanır ancak yargılayan güçler de kötülük yapar. Devrimde "iyi", kötünün güçleriyle gerçekleştirilir çünkü iyi güçler tarihte kendi "iyi"lerini gerçekleştirme konusunda güçsüzdür. (Berdyayev 2007b:179-180).

Berdyayev sosyalizmin dinsel doğasının özellikle Rus sosyalizminde açıkça görüldüğünü ifade eder. O, Rus sosyalizminin sorununun, tarihin yıkıcı sonucuyla karşı karşıya olan apokaliptik (kıyametsel) bir sorun olarak görür. Rus sosyalizmi, hiçbir zaman toplumsal süreçte bir geçiş durumu, toplumun geçici bir ekonomik ve politik yapısı olarak düşünülmez. "O her zaman son ve mutlak durum, insanlığın kaderinin kararı, Tanrı'nın krallığının yeryüzüne gelişi olarak düşünülmüştür" (Berdyayev 2005a:502-503). Berdyayev'e göre din olarak Hristiyanlığın ve yarı-din olarak komünizmin ortak noktası budur.

Öte yandan, Berdyayev'e göre "Hristiyan tarihindeki devrimler her zaman tarihsel Hristiyanlığın, Hristiyanların Hristiyan antlaşmalarına ihanetlerinin, Hristiyanlığı çarpıtmalarının bir yargısıdır" (Berdyayev 2007b:180). O, Rus Devrimi'ni, Kilise'nin Devlet tarafından tabi kılınması nedeniyle önceki devletin acımasız bir cezası olarak görür. Hükümdar Kilise hiyerarşisinin desteğine ihtiyaç duyduğunda, onunla çok yakın bir ilişki içinde olduğu için bunu alamamıştır. "Strüktürü dini olan Rus monarşisi, özellikle Kilise'ye ve halkın dini yaşamına yönelik şiddet nedeniyle, Hristiyan karşıtı sezaropapizm fikri nedeniyle, Kilise'nin Monarşi ile yanlış bağlantısı nedeniyle yukarıdan, Tanrı tarafından kınandı... Bu, Kilise'nin ve onun tarihi ülkesinin kınanmasıydı" (Berdyayev 2007b:111).

Berdyayev özünde komünizmin, yarı-din olarak, akıl dışı fikirlere dayanan ve Hristiyanlığa tamamen aykırı bir inanç olarak, amaçlarına tam tersi şekilde ulaşmaya çalıştığını belirtir. "Marksizm genellikle iyinin kötülük yoluyla, ışığın karanlık yoluyla gerçekleştiğine inanır" (Berdyayev 2007b:119). Savaş ve şiddet

yoluyla tüm sorunların bir kerede ve herkes için çözebileceği anlayışı buradan gelir. Bu yüzden savaş yöntemleri topluma, devlete aktarılmış ve Hristiyan tipinden farklı, yeni bir askerleştirilmiş genç insan tipi ortaya çıkmıştır. Bu yeni insan tipinde, “ilkel hayvan gücünü yansıtan bir şey var” diye yazar Berdyaev “aynı zamanda yıkmak ve inşa etmek istiyor. O, komünist bir yarı-entelektüele dönüştü.” O, yeni insan tipini, yeni bir inancın, komünist dininin bir temsilcisi olarak tanımlar. İnsanların ruhunun, bütüncül bir inançtan başka bir bütüncül inanca kolayca geçtiğini belirtir ve totaliter bir devlet mümkün hale gelmesinin nedenini bunda görür. Komünizm, insanların dini-sosyal içgüdülerini tatmin etmiştir. Berdyaev bununla ilgili şunları söyler: “Komünist düşünce için makineler ve teknik gibi hayattaki sıradan şeyler çok önemli bir anlam kazanır, mistisizme dönüşürler. Toplantılar sırasında onlar üzerinde meditasyon yapılır. Nesirden şiiere, gerçeklikten mistisizme dönüşen endüstriyel bir coşku yaratılır, beş yıllık plan miti yaratılır” (Berdyaev 2007b:119).

Devrimle birlikte Rus halkının dini enerjisi yeni devrimci coşkuya yönelir. Devrimin zaferi ile komünist dogma yavaş yavaş netleşir: tinden hiç söz edilmez. Sovyet felsefesi diyalektik materyalizmi yeni biçimde yorumlamaya çalışır. Onun için temel kategori, özdevinim kategorisidir. Berdyaev şunu söyler: “Devinimin kaynağı içeridedir o, mekanik materyalizmin sandığı gibi dış çevreden, bir dışsal itici güçten kaynaklanmaz. Bu görüş maddenin gerçek bir özgürlüğünün olduğunu ve çevreyi değiştiren bir faaliyet kaynağına sahip olduğunu kabul eder. Tinin nitelikleri -özgürlük, aktiflik, akıl- maddeye aktarılır yani maddenin spiritüalleştirilmesi/tinselleştirilmesi yapılır” (Berdyaev 2007b:197). Sovyet felsefesi ve sosyalist edebiyat sürekli olarak, en önemli olanın “üretici güçler” yani ekonomik gelişmenin değil “üretim ilişkileri” yani sınıflar arasındaki mücadelenin ve proletaryanın devrimci aktifliği olduğunu tekrar eder. Özdevinim, proletaryanın devrimci aktifliği demektir. Bu da çevreden, ekonomiden etkilenmemek, çevreyi yeniden şekillendirmek ve ekonomiyi kendi tarzına göre belirlemek anlamına gelir. Berdyaev, mekanik ve ekonomik materyalizmin kendisi için hiç de uygun olmayan bir aktivizm felsefesinin yaratılmak istendiğine işaret eder. “Aktivizmin felsefesi -Prometheusça felsefe- elbette materyalist felsefe değil, Fichte’de olduğu gibi tinin felsefesidir. Ancak Sovyet felsefesinde tinden söz etmek yasaktır, materyalizm kutsal sembol olarak kalır. Bu nedenle mantık ve felsefi terminoloji zorlanarak, maddeye aktif tin karakteri verilmeye çalışılır”. Materyalizm fark edilmeden özel türden bir idealizme ve spiritüalizme dönüşmüştür.” .... “Diyalektik materyalizm gülünç bir kombinasyondur. Atomlardan oluşan maddede diyalektikten söz edilemez. Diyalektik gelişmede ortaya çıkan diyalektik, Logos, anlam gerektirir. Diyalektik sadece düşüncede, tinde mümkündür, maddede değil. (Berdyaev 2007b:197). Berdyaev’e göre diyalektik materyalizm maddenin Logos’una, maddi üretici güçlerin gelişmesinde ortaya çıkan anlama, yani irrasyonel süreçlerin rasyonelliğine dayanmak zorundadır (Berdyaev 2007b:198).

Berdyaev Sovyet felsefesini “sosyal titanizm felsefesi” olarak tanımlar. Onda titan birey değil, her şey kadir olan sosyal kolektiftir. Sovyet felsefesi 18. yy. Aydınlanma materyalizmine karşıttır. Onun için her şey aydınlanmış düşünce tarafından, “akıl ışığından değil, iradenin, devrimci titanik iradenin yüceltilmesi tarafından belirlenir”. Felsefenin görevi sadece dünyayı tanımak değil dünyayı dönüştürmek, yeni bir dünya yaratmak olarak kabul edilir: “Teorik akıl pratik akılla, felsefi etkinlik emekle, sosyal inşa ile bağlantılı olmalı, ona hizmet etmelidir. Sovyet felsefesi beş yıllık planın parçasıdır. Hakikate, üstelik nihai hakikate ancak aktiflikle, mücadeleyle, emekle ulaşılır” (Berdyaev 2007b:197).

Berdyaev, aynı zamanda Sovyet felsefesini, sapkınları (heretic) ifşa ve aforoz eden bir ortodoks devlet felsefesi olarak tanımlar ve Sovyet Rusya’da yıllarca süren ve daha sonra basılan felsefi tartışmaların, meselelerin doğruluk ve yanlışlıktan çok ortodoksluk ve sapkınlık açısından tartışılması olduğunu yani felsefi olmaktan çok teolojik olduklarını belirtir (Berdyaev 2007b:197). Bu bağlamda Berdyaev, Marksizm’in aşağıdaki "dogmatik" formülasyonlarını bulur:

- Kutsal kitap - Marx, Engels, Lenin (belirli bir dönem Stalin de), yorumlanabilen ancak sorgulanamayan;
- dünyanın iki parçaya bölünmesi: inananlar ve inanmayanlar;
- hiyerarşik olarak organize edilmiş bir komünist kilise;
- vicdanın Komünist Partinin en üst organına aktarılması;
- sadece dine özgü olan totaliterlik;
- inananların fanatizmi;
- sapkınlara infazı;
- inananlar topluluğunda sekülerleşmenin önlenmesi;
- ilk günahın itirafı - sömürü.

Berdyaev zorunluluğun krallığından özgürlüğün krallığına sıçrama öğretisinin de dini olduğuna işaret eder: Bu, dünyanın dönüşümünün, zorunluluğun krallığının sona erişiminin ve Tanrı'nın krallığının gelişiminin bir beklentisidir (Berdyaev 2006b:99).

Berdyaev'e göre komünizmin gelişmesine yönelik bu temel nitelikler ve eğilimler göz önüne alındığında, onun dine ve özellikle Hristiyanlığa yönelik düşmanlığı anlaşılır hale gelir. Fark edilmeden komünizm dini bir sistem haline gelmiştir. Komünizm "Hristiyanlığın yerini alacak bir din olmak ister. Hayata anlam vermek için insan ruhunun dini sorularına cevap verdiğini iddia eder" (Berdyaev 2006b:153) ..... "Militan aydınlanma, militan ateizm biçimini alır. Zayıflığı henüz keşfetmemiş olan akıl, gururla Tanrı'ya karşı çıkar. Bu, insanın Tanrı olmadan yaşayamayacağını bir teyididir. İnsanın Tanrı'yı inkar etmek için bile Tanrı'ya ihtiyacı vardır" (Berdyaev 2007b:210).

Mutlak bir karaktere sahip herhangi bir nihai gerçeklik inkar edilemezse, o zaman başka herhangi bir olumsuzlamanın yalnızca göreceli bir karakteri olur ve asla kendi içinde doğru olmaz. Bu inkar, dini duygunun insanın doğasında var olduğunun olumsuz yoldan da olsa bir başka teyididir. Berdyaev, insanın, Tanrı fikri olmadan yaşayabileceğini kabul etmez. İnsan, tek ve gerçek Tanrı'yı inkar etmeye çalıştığında, sahte tanrılar, putlar yaratır (Berdyaev 2007b:208). Berdyaev Lenin'in, tıpkı Leninistlerin Lenin'in kendi fikirlerini kabalaştırdığı gibi, Marx'ın din fikrini ciddi şekilde kabalaştırdığını düşünür ve şunları söyler: "Lenin bir kabalık dehasıydı - üslubu da öyle. Marx'a göre din sorunu, elbette toplumsal mücadeleyle bağlantılı bir bilinç değişikliğine iner. Lenin'e göre din sorunu neredeyse tamamen devrimci mücadelenin bir sorunudur ve onun formülasyonu bu mücadeleye uyarlanmıştır" .... "Lenin, 'cennete saldırı' çağrısında bulunur" (Berdyaev 2007b:152). Berdyaev Sosyalizm-komünizmi özünde Deccalca bir ilke olarak görür ve onun içsel temelini, Tanrı'nın inkarı, Tanrı'ya ve insana inanmamak olduğunu düşünür: Bu, insanın ve tinin ölümsüzlüğüne inanmamaktır. "Yeni insan, onu üretimin bir işlevi haline getiren üretim idealine ya da idolüne tapar, güce ve başarıya boyun eğer, zayıflara karşı acımasızdır. Rekabet ve mücadele içinde hareket eder ve en önemlisi: içindeki tinsel zayıflar ve neredeyse kaybolur. Yeni insan kendini sonsuzlukta saklamak ve sonluda saklanmak ister" (Berdyaev 2007b:152).

Berdyaev'e göre İsa Mesih'in çölde reddettiği üç ayartmayı kabul eden sosyalizm en hafif tinsel direniş yolunda ilerler ve ekmeklerin taşa dönüşmesiyle baştan çıkar: sosyal mucizenin cazibesi, bu dünyanın krallığının, Sezar'ın Krallığı'nın cazibesidir. "Sosyalizmin dini, Tanrı'nın özgür oğullarının özgürlük dini değildir. O, tinsel doğuştan gelen hakkı reddeder ve insanı zorunluluğun krallığına daldırır, onu bir köle ve toprağın çocuğu yapar" (Berdyaev 2005a:505). Sosyalizm özgürlüğe müsamaha gösteremez, "çünkü özgürlük sadece iyiliğin özgürlüğünü değil, aynı zamanda kötülüğün özgürlüğünü de gerektirir. Özgürlük bir yükür, bir sorumluluktur. Özgürlük *haçtır*".

Komünizm, her insanın yaşamının kişi-üstü bir amaca hizmet olarak, kendine değil büyük bütüne hizmet olarak güçlü, gerçek ve tamamen Hristiyanca olan bir anlayışı içerir. Ancak bu fikir, her insan kişiliğinin değer ve onurunun, tinsel özgürlüğünün reddiyle çarpıtılır. Komünizmde, insanın diğer insanlarla birlikte sosyal ve kozmik hayatı düzenlemek için çağrılı olduğu fikri de bulunur. Ancak Rus komünizminde bu fikir neredeyse manik biçimler alır ve insanı devrimin bir aracı haline dönüştürür. Bu çarpıtmalar komünizmin sosyal-ekonomik sisteminden çok onun aldatici ruhu tarafından belirlenir. Tinin özgürlüğü, tin karşısında güçsüz olan ekonomi tarafından değil, özgürlüğe düşman olan ruh tarafından reddedilir. Militan, *tinle-savaşan* materyalizm, maddi değil tinsel doğaya sahip bir fenomendir ve tinin yanlış bir yönelimini temsil eder. Komünist ekonomi kendiliğinden tarafsız olamaz. Hristiyanlığa, tine, özgürlüğe düşman olan komünist ekonomi değil, komünist dindir. Komünizmde gerçek ve yalan iç içe geçmiştir çünkü komünizm sadece sosyal değil tinsel bir fenomendir de. Tam da komünizmin dini karakteri, tam da komünizmin dini onu din karşıtı ve Hristiyanlık karşıtı yapar.

Bir şeyi inkar ederken kişinin inkar edilenin konumuna düşmesi, hayatta sık görülen bir durumdur. Komünizmin dine tahammülsüzlüğü de öyledir. Berdyaev, hoşgörüsüzlüğün ve fanatikliğin her zaman dini bir kökü olduğunu iddia eder. Ona göre komünizmin kült sistemiyle bir dine dönüştürülmesinin çıkış noktası, Komünist Parti'de her komünistin ateist olması ve din karşıtı propaganda yapması gerektiği şeklindeki kanuni görüşün kabul edilmesidir. Partideki her komünist kendisine verilen kesin bir dünya görüşü dışında herhangi bir görüşe sahip olamaz. "O, Hristiyan inancının tam tersi bir inanca sahip, materyalist ve militan bir ateist olmalıdır" (Berdyaev 2007b:135). Komünizm dini vicdanın reddini, kişinin özgür tin olarak en yüksek değerinin reddini talep eder (Berdyaev 2007d:744). Komünist Parti, iktidarı kendi eline alan ateist bir mezhebe dönüşür. Sovyet Rusya'da iktidar, "bir dünya görüşü diktatörlüğüdür - siyasi ve ekonomik bir diktatörlükten çok, entelektüel bir diktatörlük, tin, vicdan ve düşünce üzerinde bir diktatörlüktür" (Berdyaev 2007b:135).

Berdyaev bunu ideokrasi, teokrasinin bir *pseudomorphosisi*, Platon'un ütopyalarının dönüşümlerinden biri olarak tanımlar. Bunun da vicdan ve düşünce özgürlüğünün inkarının kaçınılmazlığını, dini zulmün kaçınılmazlığını da belirlediğine dikkat çeker... Çünkü “felsefede veya siyasette her türlü ‘sağ’ veya ‘sol’ eğilim, sapkın olarak kabul edilir. Sapkınlar sürekli olarak kınanır ve zulme uğrar. Ancak ortodoksluk ve sapkınlık arasındaki fark dinidir, teolojiktir, felsefi veya siyasi değil. Siyaset ortodoksluk işareti altına yerleştirildiğinde, devlet bir kilise olarak görülür” (Berdyaev 2007b:216-217).

Berdyaev, komünizmin önemli bir başka özelliğine dikkat çeker: komünizm kendi sınıfını doğurarak, yavaş yavaş gelişmiş ve ulusal hale gelmiş, hatta burjuvalaşmıştır. Dinle savaşmak için yayınlanan edebiyatı, en çaresiz, ilkel bir edebiyat olarak tanımlayan Berdyaev, bu literatürdeki dogmacılığın Hristiyan teolojisinde var olan her şeyi aştığını belirtir. Burada, onun gözünden kaçmayan özellikle önemli bir nokta vardır: Komünizmin Hristiyanlığa olan nefreti Hristiyanlığın kendisindedir. Çünkü, “en iyi komünist” diye yazar Berdyaev “fikrin hizmetinde tam anlamıyla kucaklanmış, büyük fedakarlıklar ve özverili coşku yeteneğine sahip insan, ancak insan ruhlarının Hristiyan eğitimi almasının, doğal insanın bir Hristiyan haline dönüşmesinin bir sonucu olarak mümkündür..” (Berdyaev 2007b:137-138).

Ona göre komünizm, dini duyguyu tamamen yok etmeyi, Hristiyanca olanı Rusların ruhlarından silmeyi başarır, o zaman komünizmin gerçekleşmesi imkansız hale gelecek, o, ortadan kalkacak, kendi kendini yok edecektir.

Komünizmin başarısı için Berdyaev, Hristiyanlara acımasız, sert eleştiriler yöneltir. O, Hristiyanların günahlarının komünizme yol açtığına inanır. Hristiyanların günahlarını, tarihi kilisenin günahları olarak görür. Bu nedenle Hristiyanlar komünizmi suçlamak yerine tövbe etmelidir. “Kaç Hristiyan Hristiyanlık adaleti için çalıştı?” diye sorar. Kaçı “komünistleri suçladıkları nefret ve şiddet olmadan kardeş sevgisini gerçekleştirmeye çalıştı?” (Berdyaev 2007b:219). İsa Mesih’in öğretilerinde, zenginliği kınama ve insanlar arasındaki eşitliği onaylama örnekleri vardır. Berdyaev Hristiyanların İsa Mesih’e ihanet ettiklerini düşünür. Ona göre, Tanrı-insan organizması olarak kilise, ilahi kısmında yanılmazdır, ancak insani tarafında, onu inşa eden insanlar günaha tabidir ve tutkularının peşinden giderler. Kilisenin bu kısmı günahkârdır.

Berdyaev, komünizmi Hristiyanlığa karşı bir meydan okuma olarak görür. O, komünistlerin Hristiyanların kötülüklerini ifşa ettiklerini ve bunu yapmakta haklı olduklarını kabul eder, ancak onların bunu yapması onları iyi yapmaz. Hristiyanlığın gerçeklerini bilmedikleri için uyguladıkları şiddetin sorumluluğunu tam olarak üstlenemeyebilirler, ama gerçeği bilmek istemedikleri için Tanrı'ya hesap vereceklerdir. (Berdyaev 2007b:221). Bu durum büyük ölçüde komünizmin kişiye yönelik tutumunun bir sonucudur. Komünizm, Hristiyanlığın en önemli ilkesine karşıdır – kişi ilkesine aykırıdır. Hristiyanlıkta kişi koşulsuz bir ilke olarak kabul edilir, çünkü insan Tanrı'nın bir görüntüsüdür. Tanrı bilinemez. Böylece, kişi de bütünüyle bilinemez. “Kişinin sırrı, değişimdeki değişmezliktir.” (Berdyaev 2007b:145).

Berdyaev'in titanizmin felsefesi olarak nitelediği Sovyet felsefesi, özgürlük anlayışında da değişikliği gerektirir. Marksizm-Leninizm ya da diyalektik materyalizm bu yeni anlayışa destek sağlar. “Komünist özgürlük anlayışı alışılmış özgürlük anlayışlarından oldukça farklıdır. Bu nedenle komünistler, kendilerine Sovyet Rusya'da özgürlük olmadığı söylendiğinde gerçekten öfkelenirler. Onlara göre Sovyet Rusya'da gerçek özgürlük vardır, çünkü her gün Rusya'nın hatta bütün dünyanın hayatı değişebilir, her şey yeniden inşa edilebilir, hiçbir gün bir öncekine benzemez. Her genç kendini yeni dünyanın kurucusu olarak hisseder. Dünya adeta esnek bir hal almıştır ve ondan yeni biçimler oluşturulabilir” (Berdyaev 2007b:200). Tam da bu gençliği çok güçlü bir şekilde çeker çünkü her genç kendini küresel önemi olan kolektif eylemin bir üyesi olarak hisseder. Gençler için hayat, kolektif bir şekilde dünyayı dönüştürme mücadelesi olur. Berdyaev burada özgürlüğün seçme özgürlüğü olarak anlaşılmadığına vurgu yapar: Bu “sağ ya da sola doğru yönelme özgürlüğü değil, seçimini yaptıktan sonra bireysel insanın değil sosyal insanın bir edimi, hayatın aktif bir şekilde değişimi olarak anlaşılır. Seçme özgürlüğü enerjiyi böler ve zayıflatır. Gerçek yapıcı özgürlük, seçimin yapılmasından sonra insanın belirli yönde hareket etmeye başladığında gelir. Sovyet Rusya'da sadece bu özgürlük, hayatın ve komünist partinin genel çizgisini kolektif bir şekilde inşa etme özgürlüğü kabul edilir. Aktüel ve devrimci olan tam olarak bu özgürlüktür” (Berdyaev 2007b:200). Berdyaev'e göre özgürlük, doğal olarak yaratıcı enerji, dünyayı değiştiren edim olarak da anlaşılmalıdır. Ancak özgürlük bu şekilde anlaşılırsa ve böyle bir edimi önceleyen şey fark edilmezse, yaratıcı enerjinin böyle bir gerçekleşmesi kaçınılmaz olarak vicdan özgürlüğünün, düşünce özgürlüğünün inkarı olur. Bu nedenle “Rus komünist krallığında vicdan ve düşünce özgürlüğü bütünüyle reddedilir” (Berdyaev

2007b:201). Özgürlük kavramı kişisel bilinçle değil, aşırı derecede kolektif olanla ilişkilendirilir. Birey için özgürlük, takıma olağanüstü bir uyum sağlamasından ibarettir. İnsan, şeylerin yönetiminden, nesneden, belirleyici-düzenlenmiş dünyadan özgürdür, ancak bireysel olarak değil, kolektif insan olarak özgürdür. Birey, kolektifle, komünist toplumla ilişkisinde özgür değildir ve özgürlüğe ancak kendisini kolektifleştirilmiş varlıkla özdeşleştirerek ulaşır.

Vicdan özgürlüğü – ve her şeyden önce dini vicdan- kişide toplumdan bağımsız tinsel bir ilkenin olduğunu var sayar. Elbette komünizm bunu kabul etmez. Komünizm için Sezar'ın Krallığı ile Tanrı'nın Krallığı aynıdır. Bu nedenle materyalist temelli komünizmde kişi kaçınılmaz olarak bastırılır. Bu nedenle komünizm, anti-personalisttir. Devrimci komünist ahlak, yaşayan, somut insana karşı, yakına karşı acımasızdır. Birey olarak insan, komünist toplumun inşası için gerekli bir tuğladır, o sadece bir araçtır. İnsan, belli bir soyut düşünceye, komünist bir ütopyaya ulaşmanın bir aracıdır. Komünizm, insanın her zaman bireysel biricik ve benzersiz olduğunu kabul edemez.

Berdyayev, insan sorununun toplum sorunundan daha öncelikli olduğunu kabul eder. Marksizm'in kişi ilkesiyle ilişkisine ilişkin bir tartışmaya geçmeden önce, felsefi olarak kişiden ne anladığını belirtir. 19. ve 20. yy. düşüncesinin sıklıkla yaptığı gibi, kişi kavramını birey kavramıyla karıştırmak uygun değildir. Birey, biyolojik ve sosyolojik natüralist bir kategoridir ve doğal dünyaya ilişkindir. Birey, biyolojik açıdan türün bir parçasıdır ve sosyolojik açıdan toplumun bir parçasıdır. O bir atomdur, bölünmezdir, içsel yaşamı yoktur, anonimdir. Birey, ırk veya toplum dışında benzersiz veya bağımsız bir varlığa sahip değildir. Birey kendisi açısından tamamen ırksal ve toplumsal bir varlıktır, yalnızca bütünlüyle tanımlayıcı bir bağının bir ögesi, parçasıdır. Oysa kişi tamamen farklı bir şeyi ifade eder. "Kişi, tinsel ve dini bir kategoridir. Kişi, yalnızca doğal ve toplumsal düzene ait olan insandan değil, aynı zamanda varlığın farklı bir boyutundan, tinsel dünyadan da söz eder. Kişi, doğal veya sosyal her şeyden daha yüksek bir varlık biçimidir.(...) Kişi insanın önüne konan, yerine getirilmesi gereken bir görev anlamına gelir. Bu nedenle kişi bir üst-kişiyi yani Tanrı'yı gerektirir. "Kişi hiçbir şekilde doğanın bir parçası değildir, doğal olan her şey gibi nesnel bir doğal hiyerarşiye de ait değildir ve herhangi bir doğal düzene sokulamaz. Varlığı, ruh ve doğa, özgürlük ve determinizm, bireysel ve genel, Tanrı'nın Krallığı ve Sezar'ın krallığı arasında bir ikiliği varsayar. İnsanın dünyadaki varlığı, dünyanın kendi kendine yeterli olmadığını, dünyanın kaçınılmaz olarak aşıldığını, tamamlanmasının kendi içinde değil, Tanrı'da, doğaüstü varlıkta olduğunu anlatır" (Berdyayev 2006a:650).

Berdyayev'e göre komünist felsefenin tüm sınırlamaları ve gerçek dışılıkları, bireyin yanlış anlaşılması sorunuyla ilgilidir, bu da komünizmi dehumanize eden, insana düşman bir güce dönüştürür: "Toplumdan, sosyalist toplumdan, sınıftan, proletaryadan bir idol yaratılır, gerçek insan ise reddedilir" (Berdyayev 2007b:145). Berdyayev, devrimde, kişisel ilkenin neredeyse ortadan kalktığını iddia eder ve devrimi takıntı, hiddet olarak görür. "Bu hiddet" diye yazar "ruhu yok eder, özgürlüğünü, ahlak duygusunu felç eder, onu kişisizleştirir ve insanlık dışı unsurlara boyun eğdirir". Nitekim Berdyayev'e göre devrimin aktivistlerinin kendileri, hangi ruhların rehberliğinde olduklarını bilmezler (Berdyayev 2005a:153).

Berdyayev, Marx'ın dikkate değer bir sosyolog olmasına rağmen zayıf bir antropolog olduğunu düşünür. Ona göre komünizmin kaçınılmaz zayıflığı, kesinlikle insan ve toplum arasındaki ilişkidir. İnsan sorunu doğal planda çözülemez. Bu nedenle o, tüm derinliğiyle ancak felsefi düzlemde ortaya konulabilir (Berdyayev 2007d:610). Komünizm toplum sorununu ortaya koyar, ama insan sorununu ortaya koymaz. Komünizm için insan, toplumsal yaşamın, toplumsal ögenin bir işlevidir. Berdyayev komünizmin anti-personalizmini/anti-kişiciliğini zamana karşı yanlış bir tutumla bağlantılı olduğunu belirtir. Komünizm, şimdi ile gelecek arasındaki ilişkiye, bir araç ve amaç ilişkisi gibi bakar. Şimdiki zaman bir araçtır ve amaçla hiçbir benzerliği olmayan araçlara izin verir -özgürlüğün gerçekleştirilmesi için baskı ve tiranlığa, kardeşliğin gerçekleştirilmesi için nefret ve çekişmeye, vb. İnsan yaşamının bütünlüğü ancak gelecekte, belki de uzak gelecekte gerçekleştirilebilir. Şimdiki anda insana her şey yabancılaşıyor ve kendisi de kendine yabancılaşıyor. Komünizm gelecekte insanı ve insanın bütünlüğünü olumlarken, şu andaki, şimdi'deki insanı yadsır. Şimdiki insan, geleceğin insanı için sadece bir araçtır, şimdiki nesil ise gelecek nesil için sadece bir araçtır. Zamana karşı böyle bir tutum, kişi ilkesiyle, her insanın öz-değerinin ve yaşamının doluluğunu, öz-bilinciyle, bir araç olarak değil bir amaç olarak gerçekleştirme hakkının kabul edilmesiyle bağdaşmaz.

"Materyalist-ateist biçimindeki komünizm, insanı tamamen zamanın akışına tabi kılar. İnsan, bölünen zamanın yalnızca bir geçiş anıdır ve her an, bir sonraki an için yalnızca bir araçtır" (Berdyayev 2007b:149). Bu şekilde insan kendi değerinden, içsel içeriğinden yoksun bırakılır böylece dehumanizasyon süreci son

sınırına ulaşır. "Marksizm, kötülüğü iyiye giden bir yol olarak görür. Yeni toplum, yeni insan, kötülüğün ve karanlığın yükselişinden doğar. Yeni insanın ruhu, olumsuz duygular, nefret, intikam, şiddet tarafından oluşturulur. Marksizm'deki bu şeytani unsur bir diyalektik olarak kabul edilir" (Berdyayev 2007b:149).

Komünist için pratikte iki renk vardır. Ona göre dünya düalisttir, iki krallığa bölünmüştür: Hürmüz'ün ve Ehrimen'in krallıkları. Proletaryanın krallığı, iyi tanrı Hürmüz'ün krallığıdır. Burjuvazinin krallığı, kötü tanrı Ehrimen'in krallığıdır. Komünist zalimdir, çünkü sürekli olarak Ehrimen'in krallığıyla, şeytanla, kötülükle -kapitalizmle, burjuvaziyle- karşı karşıya olduğunu hisseder. Bir komünist, düşmanı olmadan, o düşmana karşı olumsuz duygular hissetmeden yaşayamaz. Bu düşmandan yoksun olduğu zaman, gücünü ve yaşama arzusunu kaybeder. Böyle bir düşman yoksa, çözümü bulmak kolaydır -o, icat edilir. Berdyayev'e göre komünistlerin temel zayıflığı, kendi nefretlerini yenememeleridir ve işte Hristiyanlıkla zıtlıklardan biri budur: nefret daima geriye, geçmişe dönüktür; Hristiyan sevgisi daima ileriye, geleceğe yöneliktir. Bu nedenle "tarihsel Hristiyanlığın üzerine büyük bir sorumluluk düşmektedir... (çünkü) Hristiyanlar komünizmin yalanının hakim olmaması için komünizmin adaletini idrak etmek zorundaydılar" (Berdyayev 2007d:729). Berdyayev Sovyet komünizmine ilişkin nihai sonuca varır: "Sovyet devleti dünyadaki tek, tamamen totaliter devlettir" ve kişinin, özgürlüğün, yaratıcılığın değerini reddeder, tüm tinsel değerleri reddeder (Berdyayev 2007b:152).

Berdyayev'e göre varlık, özgürlüğün uçurumundan doğar. Tanrı insanı en değerli armağanıyla, özgürlükle donatmıştır. İnsanın trajedisi, özgürlüğün ağırlığını ve sorumluluğunu taşıyamamasıdır. Özgürlük günah yüzünden, en yüksek bir iyilikten bir yük haline gelmiştir. İnsan özgür olmak istemiyor. Birine itaat etmek istiyor. İşte devrimin başarısı Berdyayev'e göre burada yatıyor. Devrimci kalabalıklar özgürlüğü sevmezler. Devrimci kalabalıklar her ne kadar özgürlük adına yapsalar da yeryüzünde kendi tanrılarını yaratırlar ve onlara itaat etmeye çalışırlar. Rus Devrimi'nin deneyimi Berdyayev'in düşüncesini doğrular: "Özgürlük demokratik değil, aristokratiktir. Özgürlük ayaklanmış kitleler için gerekli ve anlamlı değildir, onlar özgürlüğün yükünü taşıyamaz" (Berdyayev 2007d: 730).

Berdyayev, Bolşevik iktidarla asla uzlaşmasa da Rusya için Bolşevizm deneyiminin kaçınılmaz olduğunu, bunun Rus milletinin içsel kaderinin bir anı, bu kaderin varoluşsal diyalektiği olduğunu anladığını belirtir (Berdyayev 2007d:726). Bazı restorasyon taraftarı arkadaşlarının aksine, yaşanan feci (katastrofik) deneyimden sonra devrim öncesi duruma geri dönüşün olamayacağını, restorasyon denemelerinin boşuna ve zararlı olduğunu düşünür ve bunu, "artık sadece ileriye doğru hareket mümkündür" (Berdyayev 2007d:727) cümlesiyle ifade eder. Komünizmle giriştiği mücadele siyasi değil tinseldir. Onun ruhuyla mücadele eder, onun tinsel düşmanlığı ile mücadele eder, ancak restoratör değildir. Eski dünyanın sona erdiğinden ve ona geri dönüşün kesinlikle mümkün olmadığından emindir. Rus Devrimi'nin felaketlerin sorumlusunun ve suçlusunun öncelikle eski rejimin insanları olduğundan emindir. Rus Kültür Rönesansı'nın failerini de Rus Devrimi'nin tinsel kültüre düşman olan karakterinin sorumluları olarak görür. "Rus Kültür Rönesansı asosyal ve içine kapalı, son derece aristokratik olduğu için sorumludur", ama her şeyden önce Berdyayev'e göre "suçlu ve sorumlu olan tarihsel Hristiyanlıktır, Hristiyanlardır, yükümlülüklerini yerine getirmeyen Hristiyanlar..." (Berdyayev 2007d:729).

Berdyayev her şeyden önce, hiçbir dünya nimeti için vazgeçilmemesi gereken tinsel özgürlük adına komünizme karşıdır. En yüksek değer olarak kişi -kişinin toplumdan, devletten, çevresinden bağımsızlığı- adına komünizme karşıdır. O, tinsel ve tinsel değerlerin savunucusudur (Berdyayev 2007d:743). Ona göre kötülük, komünizmin toplumsal sisteminde değil, özgürlüğü, kişiliği, tini reddeden Rus Komünizmi'ndedir. Ekonomik ve politik bir sistem olarak toplumsal açıdan komünizmin kabul edebileceğini ama tinsel bir organizasyon olarak asla kabul edemeyeceğini belirtir. Tinsel, dini ve felsefi yönden tamamen anti-kolektivisttir Berdyayev, ama bu anti-sosyalist olduğu anlamına gelmez. "Ben sosyalizm yanlısıyım ancak benim sosyalizmim otoriter değil personalisttir, o toplumun kişiden üstün ve öncelikli olmasına izin vermez, her insanın tinsel değerinden kaynaklanır çünkü insan özgür ruhtur, kişidir, Tanrı'nın suretidir. Anti-kolektivistim çünkü kişisel vicdanın dışlaşmasına, kolektif üzerine taşınmasına izin vermiyorum. Vicdan insanın Tanrı'ya dokunduğu derinliktir. Ortak vicdan metaforudur. İnsan vicdanı putperestliğin hâkimiyetine girdiği zaman dönüşür" (Berdyayev 2007d:744). Fiziksel özü vasıtasıyla zamansal-mekânsal boyutlarda belirlenmiş olmasına rağmen, insan, Tanrı'nın bir sureti olduğu için tinsel derinliklerinde özgürdür. İnsan her zaman köle olamaz çünkü tinsel doğası ona izin vermez. Bu yüzden er ya da geç insanın tinsel doğası varlığını ilan eder. Bu yüzden hem komünizm hem de insan özgürlüğünü yok saymaya çalışan her diktatörlük yıkılmaya mahkumdur. İnsanın tüm derinliğine ve trajedisine nüfuz eden tutkulu bir özgürlük hayranı olan Berdyayev, komünizmin çöküşünü öngördü. Onu öngördü çünkü özünü biliyordu;

onun, varlığa değil, hiçliğe dayandığını biliyordu. Sonuç olarak Berdyaev bir din olarak komünizmin, kolektivizmin idolünü yaratmak demek olduğunu düşünür ve bunu devletin, ulusun, ırkın, sınıfın idolünü yaratmak kadar çirkin bulur. Rusya'da olduğu gibi Batı'da da totaliter komünizmin düşmanı olarak kalır. O, her zaman kişinin topluma ve devlete üstünlüğünü, kişisel vicdanın üstünlüğünü savunan bir personalist; hiçbir ortaklığın birincil gerçekliğini kabul etmeyen, bireysel-kişisel, biricik olanın fanatığı olarak kalır.

KAYNAKÇA

Berdyaev, N.A. (2003a) *Filosofiya na Neravenstvoto*, TE Cilt 2, Rus. çev. M. Vladova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2003b) *Smisalat na İstoriata*, TE Cilt 2, Rus. çev. İ. Tsvetkov, Vladova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2003c) *Novoto Srednovekovie*, TE Cilt 2, Rus. çev. N. Popova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2004) *Smisalit na Tvorchestvoto*, TE Cilt 3, Rus. çev. N. Zaneva, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2005a) *Mirogledat na Dostoevski*, TE Cilt 4, Rus. çev. İ. Tsvetkov, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2005b) *Prednaznachenieto na Choveka*, TE Cilt 4, Rus. çev. İ. Dobрева, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2006a) *Az i Sveta na Obektite*, TE Cilt 5, Rus. çev. M. Vladova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2006b) *Tsarstvoto na Duha i Tsarstvoto na Kesarya*, TE Cilt 5, Rus. çev. N.Popova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2007a) *Duhovete na Ruskata Revolyutsia*, TE Cilt 6, Rus. çev. M. Vladova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2007b) *İzvori i Smisal na Ruskiya Komunizam*, TE Cilt 6, Rus. çev. P. Kinova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

_____ (2007c) *Samopoznaniето*, TE Cilt 6, Rus. çev. S. Mundrova-Nedelcheva, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya

Florovskiy, G. (1983) *Puti Ruskovo Bogosloviya*, YMKA-PRESS: Paris

Lenin, V.İ. (1993) *Materyalizm ve Ampiryokritisizm: Gerici Bir Felsefe Üzerine Eleştirel Notlar*, Çev. S. Belli, Sol Yayınları: Ankara

Masaryk, T. (1955) *The Spirit of Russia*, Cilt 2, George Allen and Unwin Yayınevi: Londra

